

Anton Vratuša | Korš in prešernoslovje

Kako je Korš predstavil Prešerna in slovenske razmere svojim rojakom? Zmešnjava s Prešernovim imenom je zmedla tudi Korša. Sprva piše v pismih še Prešeren, kakor je pisal tudi Čelakovský, in »Prešeren«, kasneje pa so ga »zmotili« Stritar, Radič, Celestin, Murko — sami Slovenci, da je podvomil tudi on v pravilnost takega pisanja. K temu se je pridružilo še dejstvo, da je v izdaji 1866 vrstica »Sme nekaj nas, ker smo Preširnovi, biti preširnih« pisana z »i« — in dvom je bil še bolj potrjen. Odslej je pisal tudi on Preširen. Naknadno je Korš vprašal Prijatelja, kako naj piše. Odgovor je bil, da Prešeren. Toda bilo je prepozno. Natisnjenega Preširna se ni dalo več izpremeniti v Prešerna! Kasneje piše Korš zopet Prešeren, Prešerna tako v pismih, kakor na edini poli kritične izdaje.

Koršev osebni odnos do Prešerna je bil odnos vdanega spoštovalca in občudovalca do nedosegljivega in nedopovedljivega. V pismih se izraža o njem le z izbranimi, najlepšimi besedami. Označuje se za »enega z največjih poštovalci neumrjočega slovenskega pesnika« in obljublja, da bo storil v večjo Prešernovo slavo vse, kar mu je v moči. Iz istega pietetnega čustva se mu je zdelo tudi grešno »izpustiti to, kar sam pesnik je primil v svojo izdajo.« In ko pošilja svojo knjigo v svet, mu je hudo v misli, da je morda napak postavil dan Prešernovega rojstva (po starem stilu na 20. november) — pa ne zavoljo sebe, ki je »navaden človek«, ampak samo zavoljo Prešerna, »ki je vreden najboljše priporočbe med tujci in pa zlasti med — bahači četvero bolj množnih Slave rodov«.

Kljub temu pa se je znal kot znanstvenik brzdati. V njegovem uvodu ni zanesenjaških slavospevov. Podal je do takrat najbolj pravično in najbolj stvarno oceno Prešerna in Prešernove pesmi, dasi ga je včasih pesnikova beseda tudi zavedla. Tako je verjel — nekoliko menda na podlagi Prešernovega pisma Čelakovskemu, da si je njegov pesnik zaželel z Bogomilo »up sreče onstran groba«, dasi bi mogel vedeti, da zadnji dve vrstici istega posvetilnega soneta govorita, kako pesnikovo »srce veselo in bolno, trpeče vpokojle bodo groba bolečine.« Podpirala ga je v taki razlagi tudi Šmarna gora, ki jo je vzel čisto resno in menil, da pesnik v njej priporoča romanje in procesije.

Korš se je sam najbolj zavedal, kako malo pojma imajo Rusi o slovenskih kulturnih in literarnih razmerah. Zato je razširil svoj uvod »zavolj boljšega razumevanja« in postavil Prešerna v slovenski kulturni okoliš ter tako še bolj poudaril Prešernovo veličino.

To »predislovie perevodčika« je v marsikaterem oziru zanimivo.

Med življenjepis je Korš spretno vpletel tudi pregled starejše slovenske književnosti, kjer ugotavlja predvsem:

da je imela slovenska inteligenca do devetnajstega stoletja tako rekoč navado pisati nemški;

da se je nahajala slovenska književnost ves ta čas v rokah duhovnikov in da je bila še zelo revna (molitveniki, verske knjige, zdravniške knjižice, praktični napotki);

da je bil Vodnik prvi samostojni pesnik;

da so zrasli z Vodnikom še slovničarji Kopitar, Dajnko, Metelko...

Samo na sebi ni to prav nič novega. Niti za Rusa, niti za nas, ker srečamo podobne trditve že v drugi izdaji Pypinove Zgodovine slovanskih književnosti. Vendar pa je Korš povedal tudi za to dobo nekaj novega, pa četudi je prezrl Zoisov krožek. Natančneje si je ogledal Vodnika. Priznava sicer tudi on, da Vodnikova pesem ne pomeni posebnega vrha v lepi besedi, vendar pa ne more dovolj poudariti važnosti »menišiča«, ki je vzbudil zanimanje za pesništvo v narodnem jeziku. Korš poudarja posebno tri pravce, ki jih je naznačil Vodnik: smisel za narodno poezijo, ustvaritev oblike pesniškega jezika in utemeljitev naglasnega principa v slovenskem pesništvu.

Po tem splošnem razgledu se vrne Korš k trojici Smole—Čop—Prešeren. Če sodimo s slovenskega stališča, tudi tukaj ni prinesel bogve novih odkritij za prešernoslovje. Drugačna pa je stvar, če jo sodimo, kakor jo moramo soditi zavoljo nje same. Do takrat so Rusi pač vedeli, da je bil dunajski rdečelasi slavist doma s »Horutan«, niso pa vedeli, da je drugoval na samem Slovenskem Prešernu neprimerno večji duh Matije Čopa. Tudi so približno vedeli, da je Prešeren »preganjanje trpel«. Sumili so, da so bili »ego vragi« črno oblečeni možje, ni jim pa bilo znano, kdo je bil ta Prešeren in kakšno je bilo takrat ozračje pri nas. Taka in podobna vprašanja je skušal Korš rešiti — največ na podlagi Prešernovih literarnih del, predvsem sršenov ali pa vsaj s pomočjo teh, če so mu manjkali drugi podatki. Pravilno je razumel neugodni veter, ob katerem so Čbelici zamrla krila.

Pesnikovo »znanje« slovanskih jezikov opira na dejstva in dela dalekosežne sklepe: Prešeren je poznal Čelakovskega in Dobrovskega. Po Korševi misli se je naučil preko njih tudi drugih slovanskih jezikov. V Novi pisariji je verz... de včasih vrli Čeh nemškvati musi. Torej bi znal Prešeren tudi češki. Prešeren je prevajal Korytka, naj bi znal zato tudi poljski. Tri trditve, a nobena taka, da bi mogla povedati, katere jezike je Prešeren prav za prav govoril.

Prvi ugovarjajo lastne Prešernove besede Čelakovskemu v pismu z dne 14. marca 1843: »Do zdej še tako malo Vaš jezik umem, de Vas morem prositi, Vaše liste, če me, kar si upati prederznem, še z katerim bote osrečili, po nemško pisati.« Ker pa je Nova pisarija iz 1830 do 31 leta, je s to ugotovitvijo odgovorjeno že tudi drugi trditvi. Tudi ni potrebno, da bi moral Prešeren zavoljo »musi« znati češko. Če je hotel takega ocvirka, ga je pač mogel dobiti v ljubljanskem krogu. Nemožno pa tudi ni, da ga je kje že prej ujel, pa mu je še vedno zvenel v ušesih, kakor je to splošen pojav z značilnimi besedami kakšnega jezika.

Glede poljščine priča Prešernovo pismo Vrazu z dne 4. in 6. marca 1837, da se je je kranjski poet res začel učiti v občevanju s Korytkom, nimamo pa podatkov, koliko ji je bil kos. Če dodamo k tem trem ugotovitvam še odkrito dejstvo, da je pisal Prešeren Vrazu 13. maja in 19. junija 1837: »Deinen Wink (glede ilirskega gibanja) würde ich befolgt haben, wenn ich kroatisch verstehen würde« in pa Vrazovo sporočilo, da je tolmačil Prešernu srbske pesmi, ni treba še posebej poudarjati, da je stavil Korš glede Prešernovega

znanja slovanskih jezikov le prenašlo trditev, zgrajeno samo na domnevah. Pravilna pa je sodba o Prešernovem odnosu do ilirizma, pa četudi je povzeta najbrž po Prijatelju. Sodba, ki upošteva slovensko književno tradicijo.

Na Prešernovo ljubezen do Julije gleda Korš brez olepševanja, stvarno. Zato so njegova izvajanja prepričevalna. V glavnem so bila že blizu današnji razlagi. Stritarjevo trditev o šolski ljubezni imenuje Korš »izmišljeno pravljico« in verjame, kakor je prav, pesniku, ki je sam naznačil čas, ko mu je bilo »gorje rojeno od dveh ocesov čistega plemena.« Podpira pa Korša pri taki trditvi tudi dejstvo, da je pesnik stavil ta sonet pred sonetni venec.

Tudi vprašanju, zakaj se Julija ni odločila za Prešerna, je Korš poleg zunanjih ozirov našel pravilne in zanimive psihološke odgovore: da pozna literarna zgodovina sila malo primerov, ki so jih sklenili verzi; da so ženske proti ljubezenskim izpovedim pesnikov »instinktivno nezaupne«; da je pripadala Julija družabni stopnji »solidnih ljudi«; da Prešeren ni mogel zbujati kaj posebnega niti po zunanosti niti po svoji družabni stopnji.

V podrobnostih za Prešernove življenjske podatke pa Korš kljub svoji natančnosti ni vedno prave zadel. Tako navaja po Stritarju, da je Prešeren stopil 1811 v ljubljansko gimnazijo, dasi bi bil mogel brati pravilno pri Celestinu, da »najdemo Prešerna šele 1813 v prvem razredu ljubljanske gimnazije«. Iz istega vira mu je trditev, koliko časa je moral Prešeren drugim posojati, da se je mogel preživeti, da je šel 1822 na Dunaj (v resnici avgusta 1821, kjer je bil slušatelj filozofije ali estetike v šolskem letu 1821—22); da se je na Dunaju seznanil s Čelakovskim, ki da je imel »močan vpliv na mladega pesnika«; da je bil med počitnicami s Čelakovskim na Češkem. Zadnja sodba prča, da ni poznal Penížka iz 1882, ko je ta dokazal nevzdržljivost take trditve že na podlagi tega, da je bil Čelakovsky v l. 1822—1828, torej nekako v času Prešernovih dunajskih let, vzgojitelj na Ledvinki in da je bil ta Čeh »jediným z literárních přátel básníkůvých«.

Korš trdi tudi, da je iskal Prešeren v l. 1832 v Celovcu službo; najverjetneje po Stritarjevem napačnem zatrdilu, da je bil Prešeren po izstopu iz državne pisarne brez službe.

Kot človek je bil Prešeren Koršu idealist, ki upa v bodočnost, vendar pa ga more zajeti zdaj zdaj v duševni depresiji val pesimizma. Dejstvo, ki da razumeti, zakaj je Korš sodil, da bi bil Prešeren sicer nekaj časa srečen, če bi bil dobil Julijo, nato pa da bi se mu bil povrnil stari nemir.

Medtem ko je šel Korš v orisu Prešernovega življenja in predvsem njega umetniške rasti globlje in se mu je posrečilo, dokopati se tudi do izvirnih trditev, pa se mu to ni posrečilo ob vsebinski obravnavi Prešernove pesmi. Povzel je Celestinov in Stritarjev način obravnavanja. Šel je od pesmi do pesmi in povedal v kratkih besedah njeno vsebino, pa četudi je bila lirska.

Ravno tako ni imel Korš srečne roke pri kronologiji Prešernove pesmi. Sam se je dobro zavedal, da so podatki o nastanku Prešernovih pesmi še največ v temi. Pravilno je pripomnil, da čas natiska kakšne Prešernove pesmi še ne more biti tudi datum njenega nastanka, ampak da pove samo post quem non. Največ pomanjkljivosti je pri pesmih, ki so izšle prvič l. 1847. Večino jih je Korš dal kar v Julijino dobo, ki mu traja do 1836, to se pravi

do Krsta, katerega posvetilni sonet mu je dokaz Prešernove resignacije po zavrnjeni ljubezni.

V to dobo je molče prištel tudi n. pr. pesem Strunam, o kateri je sicer pravilno omenil, da je ne bi napisal »štiridesetletni pesnik«, in opazil tudi razliko med mladeniškim vzdihovanjem pred trdosrčno deklico, v verzih: Kak blede mi moje lice | kak umira luč oči | kak teko iz njih solzice — in med izražanjem Julijine dobe... želja se ogenj v meni ne poleže | des' upa tvoj pogled v srce ne vlije | strah razžaliti te mi jezik veže. Ugiba tudi, ali ni morda Prešeren Strun napisal prav za nekakšen uvod poezijam. Kidrič jih stavi med 1831 in 1832.

Nasprotno pa kaže Korševa metrična analiza Prešernovega verza, da jo je opravil mož znanja in ostrega čuta tudi za ritem verza. Pravilno je dognal že pred štiridesetimi leti, da je na primer Povodnji mož zložen v amfibraški meri. Sicer je pri Koršu nekaj označb za pesniške mere, ki jih formalistična šola ne bi priznala. Toda ocena Korševe metrične analize Prešerna s formalističnega vidika ne bi bila več sodba o Korševem delu, ampak sodba o metrični šoli sploh in ji torej tukaj ni mesta. Ako ne upoštevamo Celestinovega poizkusa, moremo reči, da je bil Korš prvi, ki je uspešno analiziral Prešernovo pesem v metričnem pogledu in na primerjalni podlagi. Njegove ugotovitve drže še danes.

Opravil je to delo isti Korš, ki se je približal tudi Puškinu z enakim namenom, dognati namreč metrično strukturo njegovega verza. Znan je njegov Plan issledovanja o stihosloženii Puškina i slovarja puškinskih rifm iz l. 1905 in raziskovanja o Puškinovi Rusalki v objavah iz 1898 in 1905. Oboje je v ruski znanosti o pesniškem jeziku še danes upoštevano.

Korš se je ukvarjal z metričnimi, največ antičnimi vprašanji že iz prvih študijskih let. Njegova disertacija iz leta 1868 je bila *De versu Saturnio*. Francoz L. Havet piše v svoji knjigi *De saturnio latinorum versu 1880* o njej in o njenem avtorju tudi tole: »Ex viris doctissimis maxime meruit Korš, qui libello *De versu Saturnio*, 1868 *Mosquae edito*, ostendit quantum Saturnii trochaeum fere purum esse, laudandoque disseruit de dihaeresibus (quod genus caesurae est) in mediis hemistichis«. V tej knjigi je posvečeno že leta 1880 celo poglavje cezuri, imenovani »caesura Korschiana«.

V letih 1893, 1896, 1898 najdemo v Filologiškem obozrenju Korševe prispevke o metriki in ritmiki, kakor je na primer tudi donesek »o pomenu časa v grški ritmiki« (1893).

Koršovo zanimanje za Prešernovo metriko torej ni bilo slučajno, ampak je le člen v verigi njegovega znanstvenega raziskovanja.

S prevodom Prešerna, z uvodom k prevodu in z metrično analizo Poezij pa njegovo delo za Prešerna še ni izčrpano. Prišteti je treba še njegov članek *Nekaj o tekstu Prešernovih poezij* v LZ-u 1900, kritiko Prešernovega albuma v *Izvestjah* 1900 in kritiko Aškerčevega Prešerna v petindvajsetem letniku Jagičevega Archiva (1903).

V članku *Nekaj o tekstu Prešernovih poezij* Korš primerja izdajo iz leta 1847, priredbo iz leta 1866 in Pintarjevo redakcijo iz l. 1900. Ničmanovih ponatisov in Fišerjeve izdaje ni poznal, sicer ne bi bil omenil, da bi bil človek pričakoval v 53 letih večje število izdaj »slovečega pesnika«.

S primerjanimi izdajami Korš ni zadovoljen. Pravi, da ne ustrezajo niti literarnim niti znanstvenim zahtevam. Ugotavlja, da je prva »najbolj zanesljiva«, da pa ne obsega vseh pesnitev. Jurčičeva mu je polna »svojevoličnih sprememb« ne samo v pravopisu, ampak tudi »v jeziku in v razvrstitvi besedi«. Pintarjeva mu je glede na gradivo najbolj popolna. Ne more pa iz nje razbrati, »od kod izvirajo posameznosti, od pesnika ali od prireditelja«. Kakor Levstiku tako Pintarju zamerja, zakaj nista segla po rokopisu »enakomerno zaradi cele Prešernove zapuščine«. Vseeno pa ne more postaviti Pintarja v isto vrsto z Levstikom in pravilno dodaja, da »zasluži g. Pintar veliko zahvalo že zato, ker je uredil najpopolnejšo in vsaj dosti zanesljivo izdajo Prešernovih pesmi... Povrn timer je izvirne naglase in pokazal pravilnost marsikaterih rim.« Toliko je torej Korš s Pintarjem bolj zadovoljen, vendar pa si ne more kaj, da ne bi označil v pismu Prijatelju Pintarjevega dela s človekom, ki je »sedel med dvema stoloma«.

Marsikatera ugotovitev v tem članku je tudi nova.

Korš je opozoril že takrat na to, da Prešeren ni sam korigiral izdaje 1847, ker se je med tiskanjem preselil v Kranj. O tem priča tudi njegovo pismo Prijatelju iz istega časa (3./16. dec. 1900), kjer pravi: »Prešeren že je bil v Kranju... in težko je dopustiti, da je čital korekturo sam.« Danes se da to mnenje dopolniti, ker vemo, da je bil Prešeren ob tisku prvih pol še v Ljubljani, in da je mogel tudi še kasneje kako vplivati na tisk z novega službenega mesta.⁶ Vendar pa ostane Korševa trditev v bistvu nespremenjena. Saj ji pritrjuje tudi opazka v Prešernovem pismu Vrazu z dne 5. februarja 1847, ko piše kranjski »dohtar« med drugim: »Ich war am Druckorte nicht anwesend, nachdem ich post tot discrimina rerum zum Landadvokaten in Krainburg ernannt worden bin, und mich z treubham za kruham dahin verfügen musste.«

Glede poljudne izdaje klasikov meni Korš, da ima urednik »nedvomno« pravico, izpreminjati pravopis »po svoji šegi povsod, kjer vsled take spremembe ne trpita škode mera in rima.« Sodba, ki je zanimiva zato, ker se je tudi Aškerc v svoji izdaji Prešerna nanjo opiral, ko si jo je poprej primerno prikrojil. Sdil je namreč, da ima urednik zbranega dela nad tekstom popolno pravico tudi v stavi besedi, v nadomeščanju izrazov, v ustvarjanju novih oddelkov in v razmeščanju gradiva.

Ostale Korševe opombe v tem članku se nanašajo na Prešernov tekst sam, na nekaj metričnih obrazcev in na razmišljanje o poudarku v zloženkah tipa zvezdo-gledam.

V zvezi s tekstom je Korš ugotovil:

1. da manjka v Turjaški Rozamundi med vrsticama

sestro vitez s sabo vzame
rasti in podobe rajske

en verz,

2. da je izpuščena v tretji vrstici šeste gazele (se pod stropom neba trudi let in dan nomad) dvozložna beseda,

3. da je treba dostaviti v predzadnji vrstici soneta Sanjalo se mi je... dva zloga,

4. da je napis Bog tristih, ne pa tetrastih, kakor ga imata obe primerjani izdaji.

Na pripombo glede primanjkujoče vrstice v Turjaški Rozamundi je dobil Korš odgovor v Jagičevem Archivu, kjer dodaja Prijatelj, prevajatelj njegove ocene Aškerčevega Prešerna, da se je ta vrstica že našla in da se glasi »črno-oko, svitlo-lično.«

Tretja vrstica šeste gazele je še danes šeststopna, dočim so vse druge sedemstopne. Korš je predlagal, naj bi se stavilo pred »nebo« »milga«, da bi se glasila vrstica: »Se pod stropom mil'ga neba trudi let' in dan nomad.«

Enako je s sonetom Sanjalo se mi je. Vrstica »vsak svojim pesmam in skodela« je še danes štiristopni jamb, dočim so vsi Prešernovi soneti v ženskem petstopnem jambu. Tudi tukaj je Korš predlagal dodatno besedo, ker ni mogel verjeti, da bi Prešeren izpustil kar dva zloga. Po njegovo bi se vrstica glasila: »Vsak svojim pesmam in t a k o skudela« s smiselno dobro vrinjenim »tako«, ker bi bila na ta način izražena posledičnost oziroma rezultat tega, da je dodal Prešeren svojim sonetom še Julijine »čednosti« in dosegel šele tako enakost svojih sonetov s Petrarkinimi. Vendar pa do danes še ni najdena inačica, ki bi izkazovala polnoštevilnost zlogov teh dveh vrstic, in je torej ostalo pri sporočenem.

Glede napisa Bog je Korševa pripomba vredna omembe zato, ker je ta Prešernova izjava natisnjena kot štirivrstičnica 1866 po rokopisu, zapisanem že s tresočo se Kastelčevo roko, kakor sporoča Prijatelj v svojih Profilih (str. 141) in po njej ne samo v Pintarjevem, ampak celo v Pirjevčevem Prešernu Akademске založbe. Kidrič iz 1936 ima pravilno tri vrstice.

Razen razmišljanja o napisu Bog kažejo vse navedene Korševe opombe, kako se je njih avtor vtopil v Prešernovo metriko, pa četudi so prav za prav tekstnega izvora. Posebno drugo in tretjo je mogoče opaziti le ob natančnem pregledu. Prav ti dve pripombi pa pravita še to, kako važna je bila Koršu, raziskovalcu antičnih mer in verzov, izpolnitev metrične sheme. Lažje je mogel Prešernov prevajalec opaziti pomanjkanje vrstice v Turjaški Rozamundi. V tej romanci se ponavlja vedno španska asonanca a-e, in Korš jo je z asonanco tudi prevajal. Gotovo, da se je moral ustaviti ob dejstvu, ko sta mu trčili skupaj dve vrstici z asonanco brez nerimane vmesne. Zapisal si je to in uporabil v članku za Prešernov album, sam pa v prevodu izpustil še naslednjo vrstico »rasti in podobe rajske«, tako da je njegov prevod za dve vrstici krajši od danes znanega Prešernovega izvirnika (Noviču ni bilo težko, vrniti v svoji izdaji 1903 to vrstico, ker je prevod Petrovskega, priobčen v njegovi knjigi, brez asonanc).

Največ je taval Korš ob romanci Od strmega grada pri štirih vrsticah

Krivic maš'vavec, večni Bog,
obilno pošlje ti nadlog:
zaprto žene je telo,
skrbi te, kam boš djal blago...

kjer je manjkala strofa »zaprto žene je telo«. Kazalo je torej, kakor da bi bil Prešeren rimal tri vrstice Bog — nadlog — blago. Torej prvi dve zaprti moški rimi s tretjo odprto. Korš je listal po Poezijah, ali ne bi morda le še kje našel takega primera rimanja. Zasledil je sicer rimo Bog — nebo — kar bo v tristišju Prešernova vera, toda tukaj je bila zaprta rima na prvem mestu

in šele za njo drugi dve odprti. Vsi drugi primeri pa so mu kazali, da Prešeren, ne samo da ni rimal odprtega in zaprtega zloga, ampak je celo povsod stavil enake zaporne konzonante, pa četudi je šlo za goltnike (krog — nog; mnog-o — Bog; mnog — nog; okrog — nog — ostrog; blag — srag). Ob vsem tem se ni upal Korš kako določno izreči o gornjih štirivrstičnicah. Zadovoljil se je z dvomom: ker se nahaja pri Prešernu v zvezi z izglasnim -g tudi odprta rima, se ne more zdeti samo od sebe umevno, da ni izgubljen en verz na -o, kakor na primer: Bolezen tlači te hudo — (v oceni Aškerčevega Prešerna je že mogel svetovati za novo izdajo pravilno iz Prešernovega albuma »zaprto žene je telo«).

V metričnem oziru so delali Koršu sive lase največ primeri z nemetričnimi naglasi, kakor na primer: »In tam na tehtnico svet'ga Mihela; Judovska lepa deklica; al' ljubiš me, judovska hči?; ker tempelj njih deleč stoji; rodu Abrahamov'ga hči; Al'tje, kjer svet' Anton Jezusa varje.

V vseh teh primerih se obrača Korš proti Celestinu, ki da je »preveč« verjel Prešernovim naglasnim znamenjem v Poezijah. Korš zagovarja ritmične naglase in meni, da so vsa ta naglasna znamenja pač tiskovne pomote ali pa posebne skovanke, kakršna bi naj bila Abraham > Abrám, analogno nastala »Abráhamovga« odnosno judovska, ker je pač rusko židóvskij oziroma Jezus — Jezúsa, kakor prorok — proróka, jelen — jeléna, medved — medvéda. Same oblike za analogije, ki so mogle nastati le v glavi Neslovenca.

Nedovoljno poznanje jezikovne zgradbe slovenskega jezika izpričuje tudi Korševo mnenje o nenaglašanih dolžinah v zvezi s sestavljenkami, kakor je na primer zvezdo-gledam, kjer naj bi bil prvi sestavni del brez naglasa, a bi ohranil dolžino, česar pa slovenščina ne pozna.

Korševa ocena Prešernovega albuma, izšla v Izvestijah, ni prav za prav mnogo več kot navadno poročilo o vsebini albuma in o njegovi zunanji opremi. Koršu je posebno ugajalo, da je prinesel album Prešernovo sliko, sliko hiše v Vrbi in v Kranju. Manj navdušen je bil za rastlinske vinjete Ivana Kobilice.

V ostalem pa Korš kratko povzema vsebine posameznih prispevkov so-glasno z njih vrednostjo, če so leposlovne črtice, in primerno njih tehtnosti, če so znanstveni članki.

Ob primerjanju njegovih povzetkov vsebin leposlovnih črtic je videti, da je Koršu bolj ugajal zgovorni slog Govekarjeve Male rokavičarice kakor pa solzavo Hrepenenje, katero »nesmrtnim manom Prešernovim posvečuje Fr. Ks. Meško«, a ima vse zdihovanje »junaka« in »junakinje« s Prešernom le toliko skupnega, da prebereta pred bridkim slovesom njegov sonet Memento mori, nakar njeno krilo šepetaje odšelesti, on si pa trudno bolno zakrije vodene oči z drhtečimi in izpitimi dlanmi. Da je Korševa živahna narava iskala utehe v literarnih delih razgibane vsebine, se vidi tudi iz njegovih besedi o Prijateljevih poizkusih Materine povesti in Onkraj življenja. Veseli ga, da ima Prijatelj »takšen talent«, a mu bolj ugaja vdovina zgodba iz prve povesti kakor pa dekletova iz druge, ker je prva bolj živahno slikana.

Dobrodošlo je bilo Koršu pismo Janeza Čopa z dne 2. V. 1834, ker je mogel na podlagi njega opozoriti Pintarja, da je nastal sonet Sanjalo se mi je pač v zvezi s sonetnim vencem in gotovo ne mnogo pred tem datumom, ne

pa morda že tridesetega leta, kakor je menil Pintar. V omenjenem pismu se namreč zahvaljuje Janez Čop bratu Matiji za pošto in hvali Prešernov sonet Sanjalo se mi je, ko piše: »Io ti ringrazio pei sonetti eccellenti, ma secondo quel che a me pare il più bello il 3 Sanjalo se mi je per la sua originalità!«

O Ilesičevem članku Prešeren in kritika Korš upravičeno in pravilno pripominja, da je pisec te razprave tukaj pač preoster, ko pravi, da je bil Prešeren zmožen »zgubiti čut za nepristranost«, in ko namiguje, da Prešeren ni šel k ilirizmu »iz osebnega nerazporedenja do Gaja«. Korš si ne more kaj, da ne bi zapisal o Ilesiču: »On slovno ne ljubit Prešerna kak človeka, no ne hočet v etom priznafsja.«

Korševa ocena Aškerčevega Prešerna je bila sicer stroga, toda izmed vseh, kar jih je doživela Aškerčeva izdaja, najbolj stvarna in najbolj umirjena.

Korš, čestitelj Prešerna in njegove besede, ni mogel odobravati Aškerčeve samovoljnosti v »razdiranju pesnikove volje«. Tenkočutno Koršovo uho je neprijetno zadelo dejstvo, ki je bilo posledica te Aškerčeve samovolje: uničenje estetičnega in enotnega učinka, kar je posebno očito pri Sršenih, ki jih je Prešeren jasno razdelil v naglasne in kvantitetne, a je Aškerc to razmerje porušil. Pa bodisi da je bilo to za njegovo uho vseeno, bodisi da se mu je res primerila »neprijetna pomota«, kakor je hotel Korš milo označiti ta nedostatek. Kritik tudi ne more mirno mimo tega, da je stavil Aškerc sonet Mihi Kastelcu med satirične, ko je ta vendar vse kaj drugega kot pa satiričen.

Dolgo se zamuja ocenjevalec pri Aškerčevi ortografiji in popravi oziroma svetuje z obširnimi primeri in z metričnimi analizami, kako bi se dala naloga bolje in uspešneje rešiti. Prav te vrste Korševe pripombe kažejo, da je njegova ocena Aškerčevega Prešerna plod dolgotrajnega in temeljitega dela. Saj primerja vse vire, ki jih je imel na razpolago. Celo Janežičevo slovnico kliče za pričo in išče opore v številnih narodnih pesmih. Prav zavoljo take temeljitosti gre Korševi oceni Aškerčevega Prešerna prednost pred vsemi našimi domačimi, ki so hvalisave ali pa strupene, pa zato manj stvarne.

Korš se ustavlja tudi ob Aškerčevem apostrofiranju in interpunkciji. Vendar pa je pri zadnjem prezrl, da je Aškerc na primer v Orglarju z napačno stavbo pike namesto vejice razbil tudi misel cele kitice: Popusti posvetno rabo | orglarček in gre v puščavo | tam prepevat božjo slavo. | Svoje citre vzame s sabo. Enako bi mogel Korš opozoriti še, da nima Aškerc v nasprotju s Pintarjem naglasnih znamenj večkrat tudi tam, kjer so za pravilno branje nujno potrebni, in pa na dejstvo, da je ravnal Aškerc drugod zopet zelo široko-grudno z zamenjavanjem akcentskih znamenj za rastočo in padajočo intonacijo (vekomèj, stezé). Pač da zato, ker uho pesnika z Globokega tega ni ujelo. In še nekaj! Korš se je obračal proti raznim prehudim spremembam iz metričnih in splošno ritmičnih razlogov verza, ni pa omenil, da je v zvezi s takimi spremembami tudi melodija verza in njegova intonacija.

Glede teksta samega je Korš ponovil svoje opazke iz Prešernovega albuma in dodal eno novo: deseto šeststopno vrstico tretje gazele »ve že, ki nad potjo leta tica, de jo ljubim«. Korš predlaga pred »ptica« vrinek »plaha«, da bi se dobila na ta način sedemstopna trohejska mera, kakor je v ostalih vrsticah te gazele.

Koršev prevod Prešernovih Poezij potrebuje posebne razprave, zato bo o njem govora ob drugi priliki. Tukaj naj bo dodanih le nekaj pripomb o njega odmevu pri Rusih.

Fedor Korš se je ob svojem prevodu Prešerna marsičesa nadejal. Najbolj pa uspeha in razširjenja slave »nesmrtnega pesnika«. Iz njegove korespondence razberemo, da je mislil celo na možnost ponatiska. Hvaležno je namreč sprejel »pokazanja« dr. Murka, Brandta in Prijatelja s sklepom, da bo vse »vestno« uporabil ob drugi izdaji. Naravnost ganljivo je, s kakšnim navdušenjem in nekakšno svojevrstno otroško veselostjo je spremljal že skoraj šestdesetletni Korš svoje gotovo največje pesniško delo v svet. Boji se, da pač ne bi zgrešil koga in ga ne bi razveselil s svojim darilom za Prešernov jubilej. Sam je stikal za imeni, obenem pa je naprošal Jagića, Prijatelja, Aškercu in posredno tudi Murka, naj mu pomagajo najti, »kje bivajo... slavisti in slovanski pisarji... učenjaki in literati.« Bil je tako nestrpen, da ni mogel dočakati niti Prijateljevega odgovora na svoje pismo z dne 14./27. novembra, ampak je že dva dni nato poslal Aškercu pismo enake vsebine in enakih želja.

»Tako je vse pripravljeno,« piše Aškercu v tem pismu, »samo ne vem, kod naj pošljem svoje delo. Menim ne knjigotržce in urednike; njihova imena poznam deloma od g. Jagića, deloma iz oznanil. Sicer slovenskih urednikov vem samo Vas. Kar pa se tiče učenjakov, znana mi so imena prof. Levca, Cimpermana, Krekov očeta in sina, Celestina, Štreklja, Vidica in morda nekoliko drugih, vendar ne vem 1. ali so ti vsi, katerim je treba poslati počastne iztiske, 2. ali tem vsem je treba jih poslati, 3. kako se imenujejo osebno (Janez, Karol, Jernej itd.) in kje bivajo tisti, ki se jih ne sme zanemariti pri tej priliki.«

Koliko izvodov je prišlo v Ljubljano, ne vemo točno. Vemo pa, da so bili vsi na boljšem papirju. Verjetno je, da je poslal Korš Aškercu vsaj toliko izvodov, kolikor imen je naštel v gornjem pismu, če ne še celo več. En primerek je danes v ljubljanski univerzitetni knjižnici, drugi pa pri inšpektorju Westru med Aškerčevo zapuščino. Zanimivo je, da nima Aškerčev izvod nikjer niti najmanjše pripombe.

Korševa Stihotvorenija Franca Preširna so izšla v Moskvi meseca novembra 1900 z letnico 1901, slično kakor Poezije 1846 z letnico 1847.

Na čelu knjige (IV—XCIX) je Predisloviije prevodčika. Nato si slede po vrsti:

I. Slovenskija stihotvorenija (Pesmi, Balade in romance, Različne poezije, Epigrami, Gazele, Sonetje, Krst pri Savici),

II. Posmertnija stihotvorenija,

III. Nemeckija stihotvorenija.

V glavnem je torej ohranjena razvrstitev iz leta 1866, le da so Epigrami ločeni od Različnih poezij, da je izdaja razširjena z nemškimi pesnitvami in da so vsi sonetje pod enim samim naslovom Sonetje. Knjiga ima XCIX + 244 strani in obsega 127 pesmi.

Med Slovenci jo je navdušeno pozdravil tedanji urednik LZ-a, Anton Aškerc. Najprej je knjigo naznanil med vestmi, nato pa je napisal sedem strani dolgo oceno. Aškerc je pravilno doumel pomen Korševega dela, ko je zapisal, da je odprl njegov prevod Prešernu pot »iz skromne slovenske sobice

v veliko dvorano ruske književnosti.« Nadalje Aškerc pohvalno omenja Koršev uvod in dodaja, da Koršev prevod ni »sužnji prevod, ampak obenem svoboden in točen«, ki da se bere kot original. Aškercu nekatere pesmi v ruščini celo bolj ugajajo kakor pa v slovenščini. Dobesedno v zadregi je in ne ve, kaj naj bi bolj in prej pohvalil, ali prelitje sonetov ali šegavost balad in romanc tudi v prevodu.

K pravilnem umevanju te Aškerčeve navdušenosti je treba dodati predvsem, da je to pisal oni Aškerc, ki je dve leti zapovrstjo ahasveril po Rusiji in ki mu je bil že ruski jezik sam skoraj zadostna garancija za dober prevod. Posebnih dokazov za upravičenost takih misli ni treba iskati, ker nas navaja sam Aškerc na tako pot, ko izjavlja, da mu je marsikatera »prevedena pesem v ruščino bolj všeč nego v izvirniku — ker je ruski jezik popolnejši nego naš in stoji na višji stopnji razvoja, ker je bogatejši in ker v ruskem jeziku ni tistih sila neprijetnih apostrofov in pa tistih jezičnih nepravilnosti, ki nam tu pa tam precej grenijo uživanje Prešernove muze.« Za Aškerca samega so te besede značilne že tudi zato, ker posvetijo tudi v tisti kotiček njegove osebnosti, v katerem se je skuhalo njegova izdaja Prešernovih Poezij.

Kaj stvarnejšega bi v Aškerčevem pisanju zaman iskali. Naletimo pa celo na trditve, da se Prešernov Krst v prevodu bere, kakor bi govoril Puškin. Prav ritmična analiza obeh tekstov pa kaže, da je sicer prepoznati v prevodu sonetnega venca, kako se je Korš vede ali nevede oprl na Puškina, posebno v pavzi za šestim zlogom, ki je značilna za cezurni jamb v Borisu Godunovu, da pa intonacija in ritmika Korševega Krsta v primeri z izvirnikom take trditve ne dovoljuje.

Aškerc si je obetal celo, da bo širši svet spoznal Prešerna v ruskem kaftanu, da bodo brali Prešerna v ruščini tudi tisti, pa ne samo Rusi, ki jim sicer »slovensko narečje« kaj takega ne dovoljuje.

Človek bi si rad odgovoril tudi na vprašanje, kakšen odmev je imel Koršev prevod Prešerna pri Rusih. Vedel bi rad, kakšen vtis je imel prav za prav Rus, ko je bral Koršev prevod, kako si je ruski bralec predstavljal Prešerna in kako je sodil o njegovi pesmi, o njegovem izražanju, o njegovi pesniški pomembnosti. Pa ne samo to. Človeka žene raziskati, kakšen vpliv je imel Prešeren na rusko lepo besedo po Korševem posredovanju, ali je kje zaznaven dih njegove pesmi, ali je koga zamikalo bogastvo njegovih oblik, se je morda kdo lotil, da bi jih posnel ali pa iskal ob njih novih pobud. Našel bi rad in si razložil tudi momente, ki so utegnili morebitni vpliv ovirati ali pa ga pospeševati. Razen tega bi si rad človek odgovoril, kako je zaživel in kakšno pot je doživel Koršev Prešeren, ali se je ustavil njegov samo pri Koršu in pri njegovi najožji družbi, ali pa je segel še dalje. In prav zavoljo takih vprašanj mora ostati danes to poglavje nenapisano. Kajti z vsakim trkamo na gluha vrata. Treba bi bilo namreč najprej pogledati in preiskati vse glasove, vse izjave in razprave o Korševem prevodu samem, nato pa utemeljiti, kako je bil Prešeren pri Rusih sprejet. Je li prodril in se udomačil, ali pa je morda vzbudil zanimanje le kot delo slavnega in daleč okrog znanega znanstvenika in prevajalca. In prav za tako raziskovanje danes ni ugoden čas. V LZ-u 1928 je sicer objavil Bahtin, kdaj in kje je bilo kaj zabeleženo o Korševem Prešernu, ne pa tudi kaj in kako.

Stvar bi bila rešena, ko bi bilo mogoče dobiti stike z Bahtinom, toda vsi poskusi so ostali le poskusi brez odmeva, tako da se moramo zadovoljiti v glavnem le z naslovi virov, ki jih sporoča Bahtin. Pisale pa so o tem dogodku Ruskie Vedomosti 1900 N 353. Nekaj prostora mu je odmerjeno v Literaturnie Večera 1900 N 12 za Turigynovo oceno. V drugi številki »Literaturnega Vestnika« se ga je spomnil Korabljev in v dvanajsti številki istega leta »Nedelja«. V Filologičeskikh zapiskih« 1903 N 2 je pisal o njem A. Stenovič. Iljinskij ga ni pozabil v »Naučno-literaturnem zborniku ruske matice« (Lvov 1901 n. 1. knj. 2). Med osmimi je znana vsebina le ene edine ocene. So pa to laskave besede, ki jih je zapisal neki D. P. v »Moskovskih Vedomostih« 1900 N 353. Za LZ jih je prevel Božidar Štifter, takrat profesor v Kalugi. Ruski pisec ugotavlja, da je bil Koršev prevod najlepše darilo v spomin na čast tistega, s katerim se po pravici morejo ponašati vsi, poudarja, koliko težav se je stavilo Koršu ob delu in s kakšno ljubeznijo je Korš svojo nalogo izvršil. Dalje dostavlja, da je Korševo delo »prepesnitev«, Korš »nadarjeni in občutljivi poet«, delo samo pa da je Rusom zelo dobrodošlo. Enako laskave besede so zapisala tudi kijevska Univerzitetiskija Izvestija. Kakor pa so ti glasovi mikavni in laskavi in bi utegnili dati marsikaj misliti, ravno tako jih more ostra sodba tudi precej drugače prikazati. Kočljivo je namreč že to, da ni pri vsem pisanju nič stvarnega, ampak dehti vse le samih slavospevov, zgrajenih večinoma na mislih, ki jih je izrazil Korš v svojem uvodu, pa se utegne kdo vprašati, ali ni vse to bil le poklon iz najbližje Korševe okolice, ali niso vse te besede le bolj ali manj izhod iz zagate, da se vsaj nekaj pove. Premrki sodbi pa tudi ni dati brez pridržka prav. Ugovarja ji namreč dejstvo, da so Koršev prevod na toliko mestih opazili. Pa pride zopet nov ugovor. Kaj če so storili vse to le, da so spolnili uredniško dolžnost, če so že dobili knjigo v oceno? In dobili so jo marsikje, ker je bila Koršu ob izidu največja skrb in dolžnost, odpreti svojemu Prešernu čim več vrat. Skratka: vsa ugibanja te in podobne vrste bi bila brezpredmetna in sodbe morda preuranjene, ker nimamo za nje dovoljnih opor.

Vendar pa lahko rečemo vsaj to, da bo prej ko slej prečrnogleda Jagićeva misel, da ni našel Koršev »Prešeren-Kultus« v Rusiji nobenega odziva, pa četudi bi ji mogla pritrditi ruska študentka, s katero se je slučajno seznanil na poti v Pariz na vlaku VI. Levstik in zapisal o njej le kratko, da »Koršev prevod Prešerna je bil Ani Fominišni po imenu znan.« In čeprav bi utegnil dati podlage za tako misel tudi Novič, izdajatelj knjižice Slovinskie poety, ko je raje segel tudi po slabih, zaplat polnih prevodih Petrovskega kakor pa samo po Korševih. Če bi bila tudi druga poročila takega mnenja, bi pač mogli prenesti tudi na Korša Stritarjeve besede o slabo poznanem, premalo branem in še manj posnemanem Prešernu, ki jih je Korš takole zapisal: »Preširna ploho znali, sliškom malo čitali, a ešče men'se emu podražali.«

Toda znane so tudi popolnoma drugačne sodbe. Tako so opazili Slovenci, ki so se mudili kmalu po 1900 v Moskvi, da je znal kdo Rusov kakšen prevod celo na pamet. Tako je zapisal dokaj kasneje v Zeitschrift für Bücherfreunde 1913, 150 A. Luther: »So ist durch Korsch der bedeutendste Lyriker der Slovenen, Franz Preširen, dem gebildeten Publikum Russlands lieb und ver-

traut geworden.« Tako je baje v Prijateljevi knjižnici primerek ruskega izvirnega sonetnega venca.

Naj bo kakor koli že, eno je jasno. Korševo delo za Prešerna, posebej pa še njegov prevod — je bilo dogodek take vrste in takega pomena za Slovence in za spoznanje slovenske lepe besede med Rusi, da mu do danes še ni enakega. Če pa Korš ni imel morda takega odziva, kakor bi ga bil zaslužil, je v nemajhni meri pripisati poleg drugih dejstev tudi tisti ruski predrevolucijski inteligenci, ki jo je bičal Gogolj v Mrtvih dušah, ki ji je dal pravo ogledalo Čehov v Stričku Vanji in ob katere duševni letargiji se je mladi štipendist Ivan Prijatelj prenekaterikrat hudo zdrznil v pismih dunajskemu tovarišu Nahtigalu. Tista ruska inteligenca in tisto bolno, nasičeno in moreče ozračje, ko so pred Port Arturjem »streljali v globino Tihega oceana« enciklopedijo petrograjske Akademije in pokopali z njo v skupni vojaški grob tudi nameravano izdajo spisov slovenskega jezikoslovca patra Stanislava Skrabca.

Opombe:

¹ Odtis v Levčevi mapi 456 ima naslov Sonetnyj venok Franca Preširna. Rimske številke pomenijo številko soneta, arabske pa vrstico; na prvem mestu je navedena oblika iz 1889, na drugem pa knjižna izdaja: I, 5: zdes, propeta: v nem propeta; I, 6: v nej zvenja vse: v nem zvenja vse; III, 3: —: pripomba na Tassovo Leonoro; III, 12—14: — Vrstici nista Murku ugajali, pa ju je opremil s črto; IV, 12: odin v toske ja...: odin v toske, ja...; V, 4: ...prigreta, —: prigreta; VI, 5—8: Te vrstice je Murko opremil s črto; VI, 9: —: razlaga za Kameno; VI, 10: siroty: siroty; VII, 4: —: razširjena opomba o Hemu in o Balkanu; VII, 12: Nastalo-b carstvo: Nastalob carstvo; IX, 7: ...ljubimim...: ...ljubimu... (instr.: dat.); IX, 10: ...ja i ty, —: ...ja i ty —; XI, 6: —: skrajšana opomba o Orestu; XII, 1: za to: zato; XII, 4: ...gluhoy...: ...pustoy...; XII, 5: ...krapiva...: ...kropiva...; XIV, 9: Byla-b...: Byla bi...; XIV, 12: Črta ob vrstici pomeni, da tudi ta vrstica ni bila Murku po volji. Ostala pa je tudi ta kakor ostale v izdaji 1900 nepopravljena.

² Korševa pisma Prijatelju in Aškercu je objavil Glonar v LZ-u 1928.

³ Prim. LZ 1897, 316—318; LZ 1898, 633 sl.

⁴ Prim. B. J. Arho, I. K. Romanovič, N. V. Lapšina: Metričeskij spravočnik k stihotvorenijem Puškina. ACADEMIA 1934, 67—76, 77. Slavia XII (1933 in 1934) 617... — V vseh letnikih Slavie (razen IX) se citira Korševo ime bodisi v metričnih in v ritmičnih bodisi v jezikoslovnih vprašanjih.

⁵ AslPh XXXVII, 354.

⁶ O tem prim. Jutro 11. dec. 1934; Kidrič, Prešeren I, 366 in LZ 1937.

⁷ Iz naših dni prim. enostransko oceno Nekaj misli o Korševem prevodu Prešernovih Poezij A. V. Isačenka v Kidričevem zborniku in Vranov odgovor v Sodobnosti 1940, 566—567.